
Legevaktkonsultasjoner julaften, nyttårsaften og en vanlig lørdag

KORT RAPPORT

HOGNE SANDVIK

hogne.sandvik@uib.no

Nasjonalt kompetansesenter for legevaktmedisin

NORCE Norwegian Research Centre

og

Morvik legekontor

Bergen

Hogne Sandvik er dr.med., spesialist i allmennmedisin, fastlege og forsker.

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

BAKGRUNN

Hensikten var å sammenligne bruken av legevakt på julaften og nyttårsaften med en vanlig lørdag.

MATERIALE OG METODE

Materialet består av data fra alle elektroniske regningskort fra legevaktleger i perioden 2008–18. Antall konsultasjoner og sykebesøk med ulike diagnoser er registrert for julaften, nyttårsaften og siste lørdag i januar. Disse tre dagene er sammenlignet både på dag, kveld og natt.

RESULTATER

På siste lørdag i januar var det i alt 45 088 konsultasjoner, julaften 36 045 (80 % av lørdag) og nyttårsaften 50 377 (112 % av lørdag). Lørdag natt var det 1 007 konsultasjoner på grunn av skader, julenatten 453 (45 % av lørdag) og nyttårsnatten 2 447 (243 % av lørdag). Nyttårsnatten var det 246 konsultasjoner på grunn av forbrenninger, julenatten 13 (5 % av nyttårsnatten) og lørdag natt 11 (4 % av nyttårsnatten). Nyttårsnatten var det 120 konsultasjoner på grunn av øyeskader, julenatten 16 (13 % av nyttårsnatten) og lørdag natt 23 (19 % av nyttårsnatten). Nyttårsnatten var det 513 konsultasjoner på grunn av akutt alkoholberuselse, julenatten 53 (10 % av nyttårsnatten), lørdag natt 260 (51 % av nyttårsnatten).

FORTOLKNING

På legevakt er julen fredelig. Nyttårsnatten er trolig årets travleste. Forbud mot privat fyrverkeri kan begrense skadeomfanget på nyttårsaften.

Hovedfunn

Julaften var antall konsultasjoner 80 % av en vanlig lørdag.

Nyttårsnatten var antall konsultasjoner på grunn av skade 243 % av en vanlig lørdag og preget av mange skader, rus og psykososiale problemer.

Nyttårsnatten var det 22 ganger så mange forbrenninger og fem ganger så mange øyeskader som en vanlig lørdag.

De travleste periodene på legevakt er påske- og juleferien (1). I ferieperioder er det dårligere tilgjengelighet hos fastlegene. Mange pasienter er dessuten bortreist, oppholder seg i andre kommuner og er dermed henvist til å bruke lokal legevakt.

Men selv om juleferien generelt er en travel periode på legevakt, er det ikke nødvendigvis slik at alle dager er like travle. Når julefreden senker seg over de tusen hjem, er det kanskje grunn til å tro at det samme skjer på legevakten. Men de fleste leger som har hatt legevakt nyttårsaften, har nok erfart at da er julefreden for lengst over.

Det foreligger lite kunnskap fra Norge om hva som preger legevaktarbeid i juleferien (2). Målet med studien var å kartlegge omfanget av psykososiale problemer og skader på julaften og nyttårsaften, og sammenligne dette med en vanlig lørdag.

Materiale og metode

Materialet består av data fra alle elektroniske regningskort som ble levert av legevaktleger i perioden 2008–18, tidligere brukt i utarbeiding av *Årsstatistikk fra legevakt* (1). Anonymiserte datafiler ble utlevert fra Kontroll og utbetaling av helserefusjoner (KUHR) ved Helfo.

Konsultasjoner og sykebesøk (takstkodene 2ad, 2ak, 2fk, 11ad eller 11ak, heretter benevnt «konsultasjoner») er registrert for julaften, nyttårsaften og siste lørdag i januar (3). Lørdag er valgt fordi denne dagen etterfølges av en helgedag, på samme måte som julaften og nyttårsaften. Fastlegekontorene er da stengt, og pasientene er henvist til å bruke legevakten i stedet for å vente til fastlegekontorene åpner om morgenen. Siste lørdag i januar er valgt fordi dette er en tid uten spesielle festlige anledninger og for å kunne gjøre sammenligninger innenfor samme årstid.

Variablene var kontakttidspunkt, diagnosekoder (ICPC-2) og takster. Kontakttidspunkt er kategorisert som dag (kl. 1200–1759), kveld (kl. 1800–2359) og natt (kl. 0000–0559). Av hensyn til valide sammenligninger er tiden før kl. 1200 utelatt, ettersom mange fastlegekontor har åpent om formiddagen julaften og nyttårsaften, men ikke på

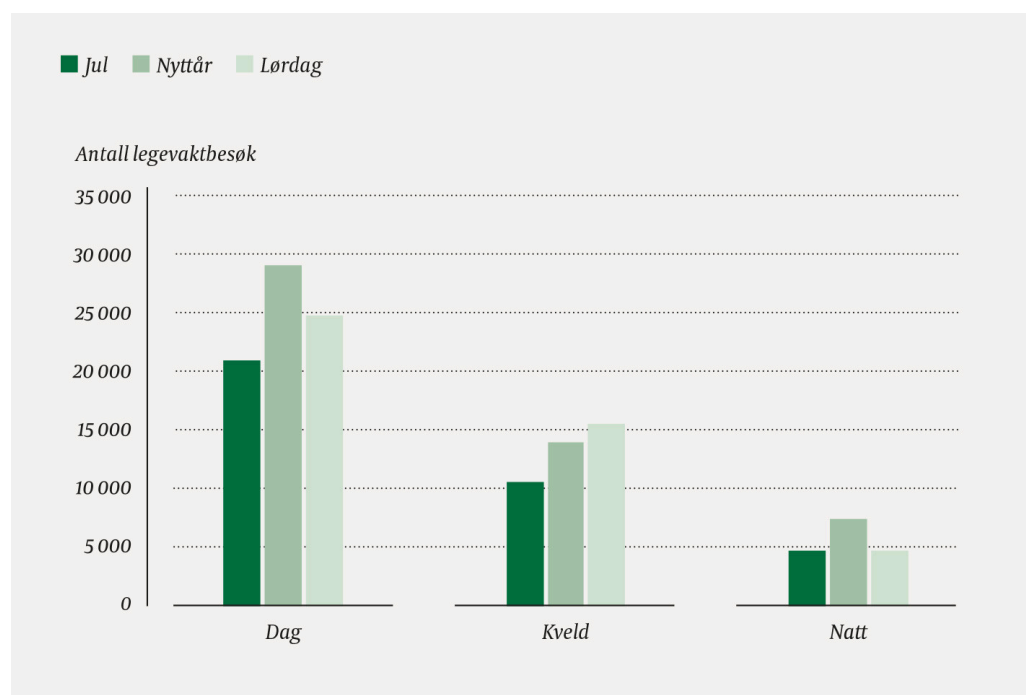
lørdager. Natt er definert som natten etter 24. eller 31. desember, eller natt til søndag. For å få robuste og stabile tall er alle årene 2008–2018 summert. Skader er definert og kategorisert på samme måte som Folkehelseinstituttet benyttet i rapporten *Skadebildet i Norge* (4).

Årsstatistikken for legevakt har blitt vurdert av personvernansvarlig i NAV og personvernombudet for forskning (1). Siden det ikke er mulig å identifisere enkeltpersoner i materialet, verken direkte eller indirekte, er prosjektet ikke underlagt meldeplikt etter personopplysningsloven.

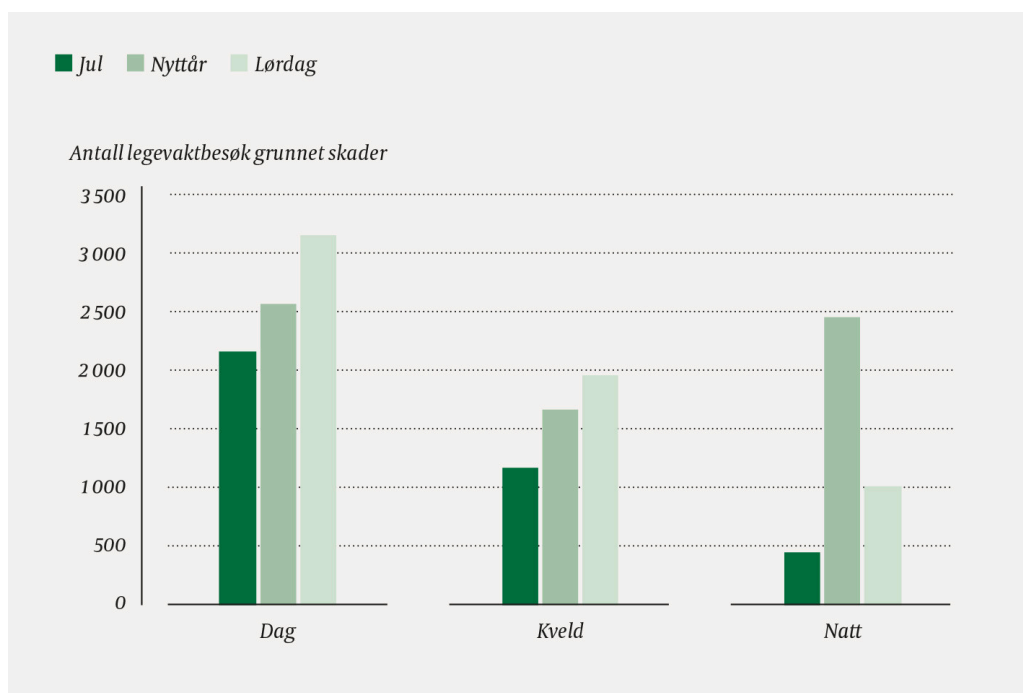
Siden materialet omfatter alle elektroniske regningskort og ikke representerer et utvalg, er de påviste forskjellene reelle og ikke beheftet med statistisk usikkerhet. Data presenteres derfor uten konfidensintervall, og det er ikke utført statistiske tester.

Resultater

På lørdag var det i alt 45 088 konsultasjoner, julaften 36 045 (80 % av lørdag) og nyttårsaften 50 377 (112 % av lørdag) (figur 1). Lørdag natt var det 1 007 konsultasjoner på grunn av skader, julenatten 453 (45 % av lørdag) og nyttårsnatten 2 447 (243 % av lørdag) (figur 2).

Figur 1 Antall konsultasjoner og sykebesøk på legevakt julaften (N = 36 045), nyttårsaften (N = 50 377) og siste lørdag i januar (N = 45 088) for årene 2008–18. Dagtid omfatter kl. 1200–1759, kveld kl. 1800–2359, påfølgende natt kl. 0000–0559.

Figur 2 Antall konsultasjoner og sykebesøk på legevakt på grunn av skader julaften (N = 3 778), nyttårsaften (N = 6 675) og siste lørdag i januar (N = 6 107) for årene 2008–18. Dagtid omfatter kl. 1200–1759, kveld kl. 1800–2359, påfølgende natt kl. 0000–0559.

Fordelingen av konsultasjoner med ulike skadetyper er vist i tabell 1. Det var en betydelig overhyppighet av alle skadetyper nyttårsnatten. Denne natten var det 246 konsultasjoner på grunn av forbrenninger, julaften 13 (5 % av nyttårsnatten) og lørdag natt 11 (4 % av nyttårsnatten). Nyttårsnatten var det 120 konsultasjoner på grunn av øyeskader, julaften 16 (13 % av nyttårsnatten) og lørdag natt 23 (19 % av nyttårsnatten).

Tabell 1

Antall konsultasjoner og sykebesøk på legevakt på grunn av ulike skader, fordelt på julaften, nyttårsaften og siste lørdag i januar for årene 2008–18. Dagtid omfatter kl. 1200–1759, kveld kl. 1800–2359, påfølgende natt kl. 0000–0559.

Skadetyper ICPC-2 diagnosekoder	Julaften (N = 3 778)			Nyttårsaften (N = 6 675)			Lørdag (N = 6107)		
	Dag	Kveld	Natt	Dag	Kveld	Natt	Dag	Kveld	Natt
Bruddskader L72, L73, L74, L75, L76	260	86	50	394	134	205	494	184	86
Forstuvning, forstrekning, ute av ledd L77, L78, L79, L80, L81, L96	331	120	60	605	224	239	795	391	120
Hodeskader (ekskl. brudd), hjernerystelse N79, N80	142	58	41	167	101	236	247	168	164

Skadetyper ICPC-2 diagnosekoder	Julaften (N = 3 778)			Nyttårsaften (N = 6 675)			Lørdag (N = 6107)		
	Dag	Kveld	Natt	Dag	Kveld	Natt	Dag	Kveld	Natt
Øyeskader (inkl. fremmedlegeme) F75, F76, F79	118	49	16	109	82	120	175	127	23
Penetrasjonsskade, stikk, kutt, bitt S13, S18	769	523	161	725	587	973	801	631	399
Forbrenning, skoldning S14	114	85	13	100	182	246	84	84	11
Andre overflateskader, inkl. insektsstikk S12, S15, S16, S17, S19, H78	168	82	31	201	123	121	232	139	70
Forgiftninger A84, A86	34	26	31	39	47	145	47	52	53
Andre skader A80, A81, A88, B76, B77, D79, D80, H76, H77, H79, N81, R87, R88, U80, X82, Y80	214	146	50	216	192	162	266	183	81
Sum	2 150	1 175	453	2 556	1 672	2 447	3 141	1 959	1 007

Psykiske problemer, selvmord/selvordsforsøk, alkoholberuselse og sosiale problemer var også overrepresentert nyttårsnatten (tabell 2). Nyttårsnatten var det 513 konsultasjoner på grunn av akutt alkoholberuselse, julaften 53 (10 % av nyttårsnatten), lørdag natt 260 (51 % av nyttårsnatten). Antall dødsfall viste ingen vesentlige forskjeller mellom jul, nyttår og lørdag.

Tabell 2

Antall konsultasjoner og sykebesøk på legevakt på grunn av noen utvalgte helseproblemer, fordelt på julaften, nyttårsaften og siste lørdag i januar for årene 2008–18. Dagtid omfatter kl. 1200–1759, kveld kl. 1800–2359, påfølgende natt kl. 0000–0559.

Helseproblem (ICPC-2 diagnosekode)	Julaften (N = 1 694)			Nyttårsaften (N = 3 486)			Lørdag (N = 2 534)		
	Dag	Kveld	Natt	Dag	Kveld	Natt	Dag	Kveld	Natt
Dødsfall (A96)	105	89	21	95	91	22	112	77	10
Alle psykiske problemer (P)	527	432	299	725	656	1 013	575	622	615
Akutt alkoholberuselse (P16)	15	34	53	22	68	513	29	55	260

Helseproblem (ICPC-2 diagnosekode)	Julaften (N = 1 694)			Nyttårsaften (N = 3 486)			Lørdag (N = 2 534)		
	Dag	Kveld	Natt	Dag	Kveld	Natt	Dag	Kveld	Natt
Selv mord/selv mordsforsøk (P77)	20	13	23	32	35	69	15	32	36
Alle sosiale problemer (Z)	21	18	24	30	31	84	26	20	50
Sum	688	586	420	904	881	1 701	757	806	971

Diskusjon

Fra et legevaktperspektiv er julaften noe roligere enn en vanlig lørdag, mens nyttårsnatten er preget av alkoholrus, psykiske problemer, skader, selvmord/selv mordsforsøk og sosiale problemer. Det er ingen tvil om at nyttårsfeiringen innebærer en helserisiko.

Mange legevaktkontakter er ikke mer akutte enn at det ofte er greit å se det an en stund. Noen pasienter velger kanskje å avvente situasjonen hjemme i stedet for å forstyrre julefreden i familien. En avventende holdning kan være medvirkende til at besøkstallet på legevakten er lavt på selve julaften. Men dødsfall skjer like hyppig, enten det er jul, nyttår eller en vanlig lørdag.

Utenlandske studier tyder på at det generelt er mindre psykiatrisk sykdom og selvmord i julen (5, 6). I Østerrike og Sverige har man funnet lave tall for selvmord på julaften, men høye tall nyttårsdagen (7, 8). Også i Norge er forekomsten av psykiske problemer lavere i julen enn nyttår. Det er lett å tenke seg at den fredelige julestemningen sammen med familien har en beskyttende effekt. Det arrangeres også ofte julesamlinger for de som ellers ville ha vært alene (9).

Derimot er nyttårsaften mer preget av alkohol og utagerende festing, som trolig kan bidra til å utløse psykiske symptomer. Det var også en betydelig overrepresentasjon av forgiftninger nyttårsnatten, og det er rimelig å anta at også andre rusmidler enn alkohol har bidratt til dette. En annen forklaring på økte psykiske problemer i nyttårshelgen kan være effekten av forventningsbrudd, hvor juleferien kanskje ikke ble det man hadde forestilt seg på forhånd (7, 8).

Øyeleger har lenge advart mot risikoen for øyeskader på grunn av uvettig bruk av fyrverkeri i forbindelse med nyttårsfeiringen (10). Denne studien viser at det er en kraftig økning i alle typer skader nyttårsnatten, men den relative økningen er størst for øyeskader og forbrenninger. Det er all grunn til å tro at dette har sammenheng med privat bruk av fyrverkeri, og det må være betimelig å stille spørsmål ved om dette fortsatt skal få være lov.

Konklusjon

På legevakt er julaften fredelig. I motsetning til dette er nyttårsnatten trolig årets verste. Forbud mot privat fyrverkeri kan begrense skadeomfanget.

Artikkelen er fagfellevurdert.

LITTERATUR

1. Sandvik H, Hunskaar S, Blinkenberg J. Årsstatistikk fra legevakt 2018. Rapport nr. 2-2019. Bergen: Nasjonalt kompetansesenter for legevaktmedisin, NORCE Norwegian Research Centre, 2019. <http://bora.uib.no/handle/1956/19421> Lest 7.5.2019.
2. Rosta J. Arbeid i juledagene. Tidsskr Nor Legeforen 2018; 138. doi: 10.4045/tidsskr.18.0846. [CrossRef]
3. Den norske legeforening. Normaltariffen. <https://legeforeningen.no/Arbeidsliv-og-jus/naringsdrivende/Normaltariffen/> Lest 7.5.2019.
4. Skadebildet i Norge. Hovedvekt på personskader i sentrale registre. Rapport 2014:2. Oslo: Folkehelseinstituttet, 2014. <https://www.fhi.no/globalassets/migrering/dokumenter/pdf/skadebildet-i-norge-hovedvekt-pa-personskader-i-sentrale-registre-pdf.pdf> Lest 7.5.2019.
5. Sansone RA, Sansone LA. The christmas effect on psychopathology. Innov Clin Neurosci 2011; 8: 10–3. [PubMed]
6. Carley S, Hamilton M. Best evidence topic report. Suicide at christmas. Emerg Med J 2004; 21: 716–7. [PubMed][CrossRef]
7. Plöderl M, Fartacek C, Kunrath S et al. Nothing like Christmas—suicides during Christmas and other holidays in Austria. Eur J Public Health 2015; 25: 410–3. [PubMed][CrossRef]
8. Hadlaczky G, Hökby S. Increased suicides during new year, but not during Christmas in Sweden: analysis of cause of death data 2006-2015. Nord J Psychiatry 2018; 72: 72–4. [PubMed][CrossRef]
9. Kvikstad H. Du trenger ikke feire jul alene. Nettavisen 23.12.2018. <https://www.nettavisen.no/nyheter/du-trenger-ikke-feire-jul-alene/3423571190.html> Lest 7.5.2019.
10. Øyelege ber om utredning av forbud mot privat fyrverkeri. VG 26.12.2017 <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/BJlAx0/oeyelege-ber-om-utredning-av-forbud-mot-privat-fyrverkeri> Lest 7.5.2019.

Publisert: 9. desember 2019. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.19.0245

Mottatt 21.3.2019, første revisjon innsendt 7.5.2019, godkjent 12.6.2019.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 16. juli 2026.